

5. Арбузов С. Стабільності гривни нічого не угрожає : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finance.liga.net/banks/2012/2/17/news/26765.htm>
6. Прес-релізи : [Електронний ресурс] // Національний банк України : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/>
7. Пасічник В. Україна і драконівські ризики для економіки : [Електронний ресурс] / В. Пасічник // Дзеркало тижня. – 2012. – № 3. – Режим доступу : http://dt.ua/ECONOMICS/ukrayina_i_drakonivski_riziki_dlya_ekonomiki_perelik_osnovnih_viklikiv_z_yakimi_dovedetsya_zishtovh-96378.html
8. Мінфіну вдалося позичити тільки шосту частину від продажу валютних ОВДП : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.dt.ua/ECONOMICS/minfinu_vdalosya_pozichiti_tilki_shostu_chastinu_vid_prodazhu_valyutnih_ovdp-94027.html
9. МВФ снизил прогноз экономического роста : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://finance.liga.net/banks/2012/1/25/news/26283.htm>
10. Одолжить или отложить / Д. Марчак, Е. Снежко, И. Черняховская, Е. Мошенец // Инвестгазета. – 2012. – № 1-2.
11. МВФ снизил прогнозы роста мировой экономики : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://finance.liga.net/banks/2012/1/25/news/26283.htm>
12. Уряд і банки продаватимуть валютні облігації населенню : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/ECONOMICS/uryad_i_banki_prodatatimut_valyutni_obligatsiyi_naselennyu-97465.html
13. Мінфіну вдалося позичити тільки шосту частину від продажу валютних ОВДП : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.dt.ua/ECONOMICS/minfinu_vdalosya_pozichiti_tilki_shostu_chastinu_vid_prodazhu_valyutnih_ovdp-94027.html
14. Пинзеник В. Терять резервы, удерживая гривну – это роскошь : [Электронный ресурс] / В. Пинзеник. – Режим доступа : <http://investfunds.ua/news/viktor-pinzenik-teryat-rezervy-uderzhivaya-grivnyu-jeto-roskosh-kontrakty-93127/>
15. Зинец Н. Дорогой российский газ угрожает стабильности гривны : [Электронный ресурс] / Н. Зинец. – Режим доступа : <http://www.banki.ua/news/bankpress/?id=142534>

Желізняк Р.Й.

УДК 336.228:330.3

ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Для подолання світової фінансової кризи все більше починають приділяти увагу інноваціям. Саме інновації, можуть, стати тим рушійним елементом, що збільшить як рентабельність так і конкурентоспроможність підприємств, а від так і економіки держави загалом.

В багатьох країнах світу діють різні податкові пільги для підприємств та організацій, що займаються інноваціями. Ряд країн практикує використання податкових дослідних кредитів, інші використовують спеціальні коефіцієнти для витрат, що пов'язані з інноваційною діяльністю. До першого типу країн належать Франція, Австрія, Бельгія, Чехія, Угорщина та інші, до іншого зазначеного типу належать такі країни як Британія, Іспанія, Ірландія, Португалія тощо [1-3].

Проблематикою використання податковому стимулюванні інноваційної діяльності та визначення його ефективності займалися такі вчені В.М. Геєць, О.Д. Данілов, О.М. Десятнюк, Н.І. Іванова, Ю.Б. Іванов, М.О. Кизим, А.І. Крисоватий, О.Є. Кузьмін, І.А. Майбуров, П.С. Мельник, С.В. Онишко, С.І. Юрій. Проте існує ряд теоретичних та практичних проблем, котрі не відображені в працях зазначених вчених. Однією із зазначених проблем є визначення ефективності податкового стимулювання інноваційної діяльності на мікрорівні.

Метою статті є представлення можливості визначення ефективності податкового стимулювання інноваційної діяльності на мікрорівні.

У зв'язку із застосуванням податкових преференцій виникає необхідність визначення їх ефективності, як на мікро так і на макро рівні. Саме визначення ефективності дає змогу державі регулювати податкове стимулювання, як для економіки загалом, так і для окремого її сектору. На мікрорівні, визначення ефективності податкового стимулювання, дає змогу підприємствам регулювати своє фінансування інновацій з врахуванням податкових пільг.

В більшості зазначених країн основним стимулюючим податком є корпоративний податок, в Україні його функції виконує податок на прибуток підприємств. Його стимулююча функція податку на прибуток підприємств проявляється через те, що саме чистий прибуток залежить від зазначеного податку, а він, в свою чергу, залежить від результатів діяльності підприємства загалом.

Важливість застосування податку на прибуток полягає ще в тому, що за останні роки практично все фінансування інновацій здійснювалось за рахунок власних коштів підприємств, рис. 1.

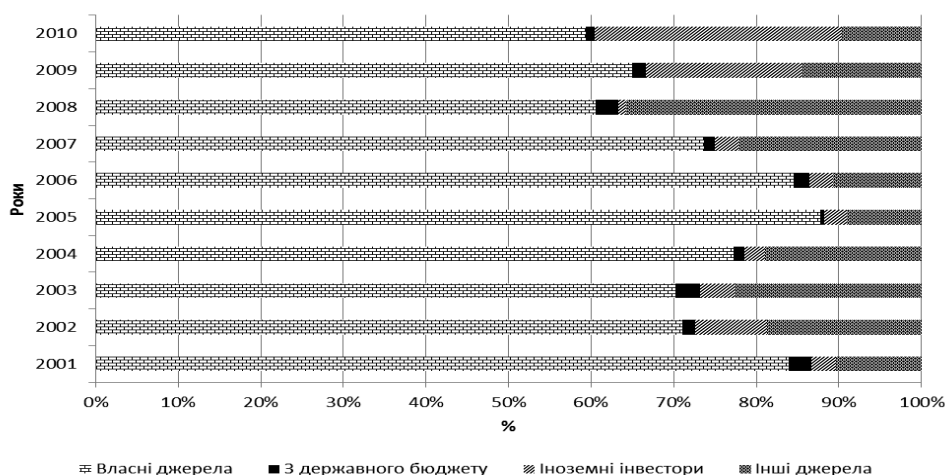

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств у 2001-2010 рр. [4].

Основна частка коштів, вкладених в інноваційну діяльність, це власні кошти. З 2001 р. по 2010 р. частка власних коштів підприємств, що займаються інноваціями, знижувалась з 83,9% до 59,4% у відповідні роки, та була найбільшою в 2005 р. і складала 87,7%. Частка державних коштів, у фінансуванні інноваційної діяльності найбільшою була в 2003 р. і складала 3%. Найменше фінансування з боку держави було здійснено в 2005 р. та 2010 р., де частка фінансування складала 0,5% та 1,1% відповідно. В інші роки частка державного фінансування в середньому складала 1,8%. Великий вклад у фінансування інноваційної діяльності було здійснено за допомогою іноземних інвестицій в 2009 р. та 2010 р. Так, їх частка в зазначені періоди відповідно складала 19% та 30% від загальної величини коштів, фінансованих в інноваційну діяльність. В попередні роки частка іноземних інвесторів не піднімалась вище 8,8%, в 2002р., а в 2008р., взагалі, складала 1%. Частка інших джерел фінансування інноваційної діяльності постійно коливалась, збільшувалась з 2001 р. до 2003 р. з 10,3% до 22,5% у відповідні роки. До 2005 р. спостерігаємо спад, де частка зазначених витрат складала лише 9%. З 2006р. до 2008р. відбувається збільшення питомої ваги інших джерел у фінансуванні інновацій, і в 2008 р. вона була найбільшою, порівняно з іншими роками, та складала 35,7%. проте в 2009 р., а потім і в 2010 р. відбувається значний спад. Частка зазначених витрат стрімко впала до 9,6%.

Згідно даних державного комітету статистики кількість підприємств що займалися впровадженням інновацій за останнє десятиліття зменшилась з 18,0% до 13,8% (рис.2). Можемо спостерігати, що найбільша питома вага підприємств, що займалися інноваціями була в 2001 та 2002 роках, проте вже з 2003 року йде різкий спад. Цей спад тривав до 2007 року, де зазначений показник становив 14,2%. В 2010р. також спостерігаємо збільшення кількості підприємств, що займаються інноваціями з 12,8% в 2009р. до 13,8% в 2010р. Проте 2007 та 2010 роки напевно був виключенням, оскільки тенденція до зменшення питомої ваги підприємств, що займалися інноваціями продовжується. Що можемо спостерігати на рисунку 2.

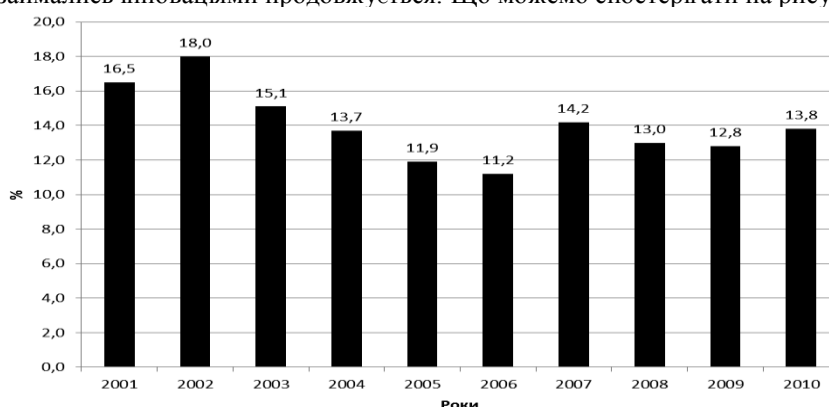

Рис. 2. Питома вага підприємств, що займалися інноваціями у 2001-2010 рр. [4].

В свою чергу витрати на інноваційну діяльність мали дещо позитивнішу тенденцію, порівняно з питомою вагою підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, таблиця 1. Величина витрат збільшувалась до 2008р., а саме в 2001р. вона становила 1971,4 млн.грн., тоді як в 2008р. їх величина була на рівні 11994,2млн.грн., найбільший ріст відбувся в 2007р., коли приріст склав 4690,9 млн.грн. тобто 76,15%. Проте з настанням світової фінансової кризи витрати на інноваційну діяльність різко зменшились і протягом двох наступних років, а саме 2009р. та 2010р., були приблизно рівними та становили 7949,9млн.грн. та 8045,5млн.грн. відповідно. Значення 2010р. є дуже негативне, оскільки свідчить, про те, що підприємства та організації не поспішають збільшувати свої витрати на інноваційну діяльність.

ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Незважаючи на стрімкий ріст витрат на інноваційну діяльність та їх скорочення в останні два роки, зазначені витрати направляються не на дослідження та розробку інновацій чи придбання інших зовнішніх знань, а на придбання машин та обладнання та програмного забезпечення. Витрати на дослідження і розробку інновацій, як внутрішніх НДР так і зовнішніх, були в середньому протягом 2001-2010рр. на рівні приблизно всього 10%. Найбільше витрат, пов'язаних із зазначеним, напрямом було здійснено в 2006р. і їх частка становила 16,1%, незважаючи на те, що найбільше, абсолютна величина, витрат було здійснено в 2008р. а саме 1243,6млн.грн. Витрати на придбання інших зовнішніх знань мають найменшу частку, вони мають тенденцію до спадання, максимум був зафіксований в 2001р. і тоді зазначені витрати становили 6,3% від всіх витрат на інноваційну діяльність до 1,8% в 2010р. Витрати на підготовку виробництва для впровадження інновацій та інші витрати мають достатньо значну частку у загальній величині витрат на інноваційну діяльність. Найбільша питома вага була зафіксована в 2005р., так зазначені витрати становили 30,4%, а найбільша величина витрат, в абсолютному вимірі, здійснено підприємствами в 2008р. і вони становили 2664млн.грн. В середньому витрати на підготовку виробництва для впровадження інновацій та інші витрати були в межах 24,3%. Витрати пов'язані із придбанням машин, обладнання та програмного забезпечення є найбільшими серед витрат на інноваційну діяльність. Їх питома вага була в межах від 54,8% в 2005р. до 68,9% в 2007р. Максимально було витрачено підприємствами 7664,8млн.грн. за зазначеним напрямом в 2008р.

Таблиця 1. Напрями витрат на інноваційну діяльність [4].

Роки	Дослідження і розробки		Придбання інших зовнішніх знань		Підготовка виробництва для впровадження інновацій та інші витрати		Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення		Всього витрат на інноваційну діяльність млн.грн.
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	
2001	171,4	8,7%	125	6,3%	433,6	22,0%	1249,4	63,4%	1971,4
2002	270,1	9,0%	149,7	5,0%	732,9	24,3%	1865,6	61,9%	3013,8
2003	312,9	10,2%	95,9	3,1%	777,3	25,4%	1873,7	61,2%	3059,8
2004	445,3	9,8%	143,5	3,2%	1228,3	27,1%	2717,5	59,9%	4534,6
2005	612,3	10,6%	243,4	4,2%	1746,3	30,4%	3149,6	54,8%	5751,6
2006	992,9	16,1%	159,5	2,6%	1518,4	24,6%	3489,2	56,6%	6160,0
2007	986,5	9,1%	328,4	3,0%	2064,9	19,0%	7471,1	68,9%	10850,9
2008	1243,6	10,4%	421,8	3,5%	2664	22,2%	7664,8	63,9%	11994,2
2009	846,7	10,7%	115,9	1,5%	2012,6	25,3%	4974,7	62,6%	7949,9
2010	996,4	12,4%	141,6	1,8%	1855,8	23,1%	5051,7	62,8%	8045,5

Однією з причин такої негативної тенденції є незадовільне податкове стимулювання інноваційної діяльності підприємств та організацій з боку держави. Обмеженість бюджетних коштів не дозволила державі фінансувати інноваційну діяльність у великих масштабах прямими методами, такими як цільові програми, пряме фінансування інноваційної діяльності підприємств з бюджету. Держава практично не здійснила кроків для непрямого стимулювання інноваційної діяльності через пільгові кредитні пропозиції, податкове стимулювання тощо.

Проте із застосуванням податкових пільг необхідно здійснювати їх аналіз та визначати їхню ефективність. Одним з показників, що ілюструє, податкове стимулювання інноваційної діяльності є показник інноваційної місткості податку на прибуток, який представлено в формулі 1. Зазначений показник ілюструє співвідношення витрат підприємства, пов'язаних з інноваційною діяльністю, і податку на прибуток підприємств. Запропонований показник має дати можливість аналізувати те, наскільки держава сприяє фінансуванню інноваційної діяльності через податкове стимулювання, як на макро так і на мікрорівнях [5].

$$I = \frac{ВД}{ППП} \quad (1)$$

де: I – показник інноваційної місткості податку на прибуток, частка од.; ВД – витрати на фінансування інноваційної діяльності, тис. грн., ППП – податок на прибуток підприємства, тис. грн.

Показник інноваційної місткості податку на прибуток показує величину витрат на фінансування інноваційної діяльності підприємств, що припадає на одну гривню, отриману державою до бюджету через податок на прибуток підприємств. Це співвідношення дасть змогу аналізувати розвиток інновацій на підприємствах окремо та загалом в економіці держави.

Встановлення нормативного значення показника інноваційної місткості податку на прибуток не має економічного змісту, проте його ріст є напрямком позитивних змін, що зображено в формулі 2.

$$I = \frac{ВД}{ППП} \rightarrow \max \quad (2)$$

Вивільнені кошти підприємства отримують через податкове стимулювання їх інноваційної діяльності, а саме, скажімо, через зменшення величини податку на прибуток. Підприємства зможуть, зменшивши податковий тягар, більше займатися розробленням та впровадженням інноваційних продуктів.

Проте величина вивільнених коштів, у зв'язку із зміною податку на прибуток підприємств, повинна бути лише частиною коштів, котрі підприємства направляють на інноваційну діяльність, оскільки в іншому

випадку тільки держава фінансуватиме інновації, а це не буде стимулюючою функцією податку на прибуток підприємств.

Для коректного аналізування та визначення ефективності, зі сторони як держави так і підприємств, впроваджуваних податкових стимулів необхідно розглянути співвідношення зміни податку на прибуток та величини напрямлених коштів на інноваційну діяльність, формула 3. Як і сам показник, зміна зазначених приростів повинна зростати, проте можливі різні варіанти значень зазначеного показника.

$$I_E = \frac{\Delta B/D}{\Delta ПП/П} \quad (3)$$

Необхідно розуміти, що значення показника є важливими як для держави, так і для окремого підприємства, оскільки дає можливість визначити ефективність податкового стимулювання інноваційної діяльності. Проте межі на макро та мікрорівнях будуть відрізнятися. Різниця пов'язана з тим, що на мікрорівні значення зазначеного показника повинно бути більшими, оскільки на підприємстві проводиться податкове стимулювання інноваційної діяльності. На рівні сектору економіки чи загалом по економіці межі показника будуть меншими, оскільки не для всіх підприємств буде проводитись податкове стимулювання інноваційної діяльності, навіть в межах одного сектору економіки.

Розглянемо зазначений показник та його межі на мікрорівні, оскільки саме з аналізу на самих підприємствах повинно починатися визначення ефективності податкового стимулювання інноваційної діяльності [6]. Визначимо декілька випадків змін показника ефективності податкового стимулювання (через податок на прибуток) інноваційної діяльності підприємства.

Перший випадок, коли зазначений показник є менший одиниці. Згідно даного випадку величина вивільнених коштів не повністю була напрямлена на фінансування інноваційної діяльності, це означає, що на одну вивільнену гривню податку на прибуток припало менше ніж одна гривня витрат на інноваційну діяльність. В зазначеному випадку можна стверджувати, що зі сторони підприємства, на котре розповсюджуються преференції, були здійснені дії, котрі направили вивільнені кошти не за призначенням. Для таких підприємств необхідно призупинити дію податкового стимулювання інноваційної діяльності.

Розглянемо наступний випадок, коли зміна витрат на інноваційну діяльність дорівнює податковій пільзі, тобто $I_E = 1$. В зазначеному випадку, підприємством була направлена на інноваційну діяльність та сама сума коштів, що воно отримало від держави, у вигляді преференцій від податку на прибуток. Ця рівність стверджує, що не підприємство фінансує інновації, а держава. Для таких підприємств необхідно розглянути чому вони не збільшили своє фінансування інновацій та здійснити радикальні кроки у вигляді позбавлення преференцій на наступний період, або запровадження санкцій, якщо зі сторони зазначених підприємств не буде збільшено в наступному періоді витрати на інноваційну діяльність.

В третьому варіанті, де відношення приросту витрат на інноваційну діяльність до зміни податку на прибуток підприємств є більше одиниці, необхідно розглянути декілька варіантів. В першому варіанті, $1 < I_E < 2$, величина зазначеного співвідношення є в межах від одного до двох. В такому варіанті, це означає, що на кожну отриману гривню від держави, у вигляді податкової пільги, підприємство збільшило свої витрати на інноваційну діяльність не більше ніж на дві гривні. Зрозуміло, що підприємство, вже нарощує свої витрати на інноваційну діяльність, тобто здійснюється стимулювання інноваційної діяльності, на відмінно від двох попередніх випадків. Проте зазначений приріст не може бути достатнім, оскільки підприємство не докладає значних зусиль на збільшення своєї інноваційної діяльності. В зазначеному випадку необхідно дивитись чи підприємство має достатньо коштів для нарощування витрат на інноваційну діяльність, чи можливо необхідно зменшити пільги при незмінному фінансуванні витрат зі сторони підприємства, що призведе до більшого фінансування інноваційної діяльності, в процентному співвідношенні.

Наступним варіантом, є коли зазначене співвідношення зміни витрат на інноваційну діяльність до зміни податку на прибуток є більше двох проте менше трьох, $2 \leq I_E < 3$. В зазначеному випадку на одну вивільнену гривню, через зменшення податку на прибуток, підприємство витратило на інноваційну діяльність від двох до трьох гривень. Це є хороші показники, і свідчить про те, що підприємство є зацікавлене в провадженні ним же інноваційної діяльності, що є позитивно. Проте три гривні є ще достатньо, зазначений варіант, як і попередній є можливий в часи економічної кризи або на початку інноваційної діяльності де немає необхідності в залученні великої кількості інвестицій в інноваційну діяльність.

В останньому варіанті, зазначене вище співвідношення є більше трьох, $I_E \geq 3$. Згідно останнього варіанту впливає, що на одну гривню отриману через податкові пільги, підприємство збільшило витрати на інноваційну діяльність на три та більше гривень. Останній варіант є найбільш оптимальним як для підприємства та і для держави. Так, підприємство є зацікавлене в проведенні інноваційної діяльності, оскільки часткове фінансування бере на себе держава. Для держави такий розподіл є вигідний, оскільки недоотримуючи частину коштів, від податку на прибуток, вона тим самим різко стимулює інноваційну діяльність підприємств, причому частка держави у фінансуванні інноваційної діяльності є менша 25%.

Для подальшого розвитку економіки необхідно все більше уваги приділяти інноваційній діяльності. Проте держава повинна здійснювати кроки для її стимулювання. Одним із кроків є надання податкових преференцій підприємствам, що займаються або бажають займатися інноваційною діяльністю. Як зазначалося, в інших країнах такими кроками можуть бути податковий дослідний кредит або зміна баз оподаткування. Ще можливими варіантами можуть стати диференційована ставка податку на прибуток для підприємств, податкові канікули тощо.

Проте водночас із здійсненням податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств необхідно здійснювати аналіз та визначати ефективність податкових стимулів. Оскільки недобре оцінені податкові преференції можуть призвести до неправильного застосування податкових пільг в майбутньому, що завдасть втрат як для держави так і для підприємств. Було запропоновано здійснювати оцінювання податкового стимулювання інноваційної діяльності за допомогою показника інноваційної місткості податку на прибуток та визначати ефективність податкових преференцій на мікро рівні. Визначення ефективності податкового стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві, згідно зазначених меж, дасть можливість йому самому регулювати величину коштів, котре воно бажає направити на фінансування інновацій.

Джерела та література:

1. HM Revenue & Customs An Evaluation of Research and Development Tax Credits : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hmrc.gov.uk/research/report107.pdf>
2. HM Revenue & Customs Research & development tax credits : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hmrc.gov.uk/stats/corporate_tax/rd-introduction.pdf
3. Иванова Н. И. Налоговое стимулирование инновационных процессов / Н. И. Иванова, Г. И. Дежина, А. В. Федорченко и др.; под ред. Иванова Н. И. – М. : ИМЭМО РАН, 2009. – 160 с.
4. Державний комітет статистики України : [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
5. Алексеев І. В. Оцінка податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств України / І. В. Алексеев, А. С. Мороз, Р. Й. Желізняк // Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. праць. – Л. : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2011. – Вип. 23, ч. 1. – С. 3-9.
6. Алексеев І. В. Організація роботи з податкового стимулювання інноваційної діяльності на підприємствах України / І. В. Алексеев, А. С. Мороз, Р. Й. Желізняк // Економічний вісник університету : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди. – Вип. № 16/1. – С. 334-337.

Закотнюк О.Л.

УДК 332.14:167

К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ И ФАКТОРАХ ВОСПРОИЗВОДСТВА РЕГИОНАЛЬНОГО СОЦИУМА

Проблема.

В настоящее время в Украине имеет место объективный процесс усиления региональной составляющей развития социально-экономической сферы. Наряду с процессами регионализации наблюдается структурный переход от производства товаров и услуг к производству знаний, который коренным образом изменил значение основных факторов социально-экономического развития: место той или иной страны в современном мире. Конкурентные позиции экономики все в меньшей степени зависят от размеров территории, запасов природных ресурсов, и все в большей степени - от человеческих ресурсов, от способности населения усваивать и использовать накопленные знания, а также генерировать новые знания, обеспечивающие лидирующие позиции в сфере высоких технологий.

С конца XX столетия главной составляющей общественного воспроизводства становится не столько накопление материальных благ, сколько накопление знаний, опыта, умения, здоровья, физического развития и других характеристик качества жизни населения. Если в условиях индустриального этапа развития прорыв в будущее обеспечивала «тройка» промышленных отраслей, воспроизводящих качественные материально-технические ресурсы, то для постиндустриального этапа подобная тройка включает отрасли, ответственные за воспроизводство знаний и качество человеческих (трудовых) ресурсов – науку, здравоохранение, образование. Именно на эти отрасли должно быть направлено внимание региональной и государственной власти, которое дает надежду на серьезную финансовую поддержку базовых отраслей, воспроизводящих человеческие ресурсы.

Состояние решения проблемы.

Современным проблемам региональной политики социально-экономического развития регионов и исследованиям неравномерного развития общества в них посвящены работы Е. Алаева, З. Варналия, М. Долишного, В. Чужикова, В. Василенко, Э. М.Либановой, О. Новиковой, Л. Кузьменко, Ю. Гладкого и др.

Несмотря на то, что, проблемы регионального развития всё чаще составляют предметную область современной науки, недостаточной является научно-методологическая база для проведения комплексного исследования социальной составляющей развития регионов, состояния, условий и возможностей воспроизводства регионального социума с целью принятия своевременных и эффективных управленческих решений, что и актуализирует затронутую автором тему.

Целью статьи является определение сущности и факторов воспроизводства регионального социума.

Объектом данной статьи являются процессы воспроизводства, взаимодействия и взаимовлияния системы индивид – социум – территория.